

2. INGESTELD ONDERZOEK.

2.1 Werkwijze.

De Werkgroep heeft een aantal personen uit het veld van de (jeugd)hulpverlening en de politie gesproken van wie bekend is dat ze met het onderwerp ervaring hebben, met het doel een inventarisatie op te maken van de belangrijkste in Nederland gemelde gevallen van ritueel misbruik.

Daarnaast heeft de Werkgroep zich zo goed mogelijk geïnformeerd over het verschijnsel ritueel misbruik. Mede in dat verband is door twee leden van de Werkgroep een kort bezoek gebracht aan een onderzoeker van ritueel misbruik in het Verenigd Koninkrijk waarvan in 2.3 verslag wordt gedaan. Voorts werd aandacht besteed aan meldingen van politie of openbaar ministerie van gevallen waarin wellicht sprake zou zijn van ritueel misbruik.

Vorgelegde vragen.

Aan de personen die zijn gehoord uit het veld van de hulpverlening (psychologen, orthopedagogen en maatschappelijk werkers) werden op basis van de onderzoeksvraag onder meer de volgende vragen voorgelegd:

- in welke mate worden hulpverleningsinstellingen met deze problematiek geconfronteerd en sinds wanneer;
- in welke (soort) gemeenschappen komt ritueel misbruik voor;
- in concrete gevallen waren de vragen: wat hebt u gehoord, wat hebt u gedaan en waarom hebt u al dan niet aangifte gedaan bij politie en justitie en in hoeverre kon hetgeen werd gehoord geverifieerd worden;
- hebt u suggesties voor nader onderzoek.

Aan vertegenwoordigers van de politie werd onder meer het volgende gevraagd:

- welke concrete zaken zijn u bekend en in welke gevallen heeft een (opsporings)onderzoek niet plaatsgevonden en waarom is dit niet gebeurd;
- wat zijn de resultaten van wel ingestelde onderzoeken;

- zijn gevallen bekend van strafrechtelijke vervolging van personen die zich schuldig hebben gemaakt aan ritueel misbruik;
- hebt u suggesties voor nader onderzoek.

Incidenteel hebben ook enkele (vermeende) daders/slachtoffers van ritueel misbruik gesproken met leden van de Werkgroep.

De Werkgroep heeft zich tenslotte beraden over de vraag of een nader, specifiek onderzoek dient plaats te vinden naar het verschijnsel ritueel misbruik. Hierop wordt teruggekomen in hoofdstuk 7 bij de conclusies en aanbevelingen.

2.2 Beschrijving van enige gevallen.

Hieronder zullen enkele gevallen worden beschreven van ritueel misbruik dat door de gehoorde personen aan de Werkgroep is gemeld.

Uit hetgeen de gehoorde personen van hulpverlening en politie vertelden kwamen enkele tientallen gevallen naar voren waarin mogelijk sprake zou zijn van ritueel misbruik. De eerste gevallen zouden zich vanaf 1985 hebben voorgedaan, maar toen niet als zodanig zijn herkend. Specifieke symptomen die deze patiënten volgens de betrokken hulpverleners vertonen kunnen onder meer zijn:

- zij lijden vaak aan het Multiple Personality Syndroom.
- zij maken tekeningen waarin allerlei satanische voorstellingen voorkomen, zoals omgekeerde kruisen, altaren met zwangere vrouwen waarbij een baby uit het lichaam wordt gesneden etc.;
- een grote mate van angst;
- een geheim dat met niemand gedeeld kan worden;
- heftige reactie bij bepaalde woorden, die kennelijk als codewoorden dienst doen;
- in hun psychiatrische voorgeschiedenis is sprake van ernstige verschijnselen, zoals auto-mutilatie en suïcidaal gedrag;

- rond data van de zogenaamde satanische kalender is sprake bij hen van dieptepunten, hetgeen zich bijvoorbeeld uit in een verhoging van de dosis medicijnen die zij innemen. Gemeld wordt dat sommige patiënten consistent een crisis krijgen rond deze data.

Volgens de gehoorde hulpverleners vertellen deze patiënten onafhankelijk van elkaar (zonder elkaar te kennen) verhalen met sterke overeenkomsten. Deze patiënten zouden van kinds af aan zijn misbruikt. Door middel van systematische isolatie, marteling en het opwekken van angst zouden deze mensen als kinderen als het ware geprogrammeerd zijn. Dit zou gebeuren in georganiseerd verband. Er is sprake van bepaalde plaatsen waar de groepen ('cults') waarvan zij deel uitmaken bijeenkomen voor rituelen.

Evenals in literatuur over dit onderwerp uit de Verenigde Staten soms naar voren komt, verklaart een aantal patiënten dat zij uitverkorenen zijn en dat zij op een bepaald moment in de toekomst zullen worden geactiveerd voor een hoger doel. Een mogelijke verklaring die hiervoor wordt gegeven in de literatuur (Van der Hart en Boon 1994) is dat de "cult" waarvan de patiënt deel uitmaakt, de patiënt dit voorhoudt om haar/zijn medewerking aan de rituelen een doel te geven.

Een aantal van de gevallen die gemeld werden, bleken weinig concrete elementen te bevatten die op ritueel misbruik zouden kunnen wijzen. Deze meer speculatieve gevallen worden in dit bestek buiten beschouwing gelaten.

Een geval dat werd gemeld vanuit de hulpverlening.

Sinds kort was een meisje in behandeling dat gediagnostiseerd is als lijdend aan een ernstige dissociatieve stoornis (een zich ontwikkelende M.P.S.). De voorgeschiedenis van dit meisje werd gekenmerkt door ernstige en chronische verwaarlozing. De ouders waren aan alcohol verslaafd.

Na een uithuisplaatsing op last van de kinderrechter en een zeer beperkte bezoekregeling voelde ze zich kennelijk veilig genoeg om te durven vertellen/spelen.

Er is sprake van dat ze werd meegenomen naar bepaalde plaatsen en daar zou zij onder meer bloed (van gedode baby's) en sperma hebben moeten drinken. Bij het (therapeutisch) spel hierover vertoonde zij heftige lichamelijke reacties. Tegelijkertijd speelde ze vlak en emotioneel, zonder enig affect. Voorts was er sprake van dat zij gedwongen zou zijn een oog in te slikken waarbij haar wijs gemaakt werd, dat zij nu voortaan altijd in het oog werd gehouden.

Het patroon dat het meisje vertoonde was anders dan dat van andere kinderen met extreme angsten, met name in de opbouw van het verhaal. Er werd een sterke overeenkomst geconstateerd met verhalen en angsten van andere kinderen waarvan vermoed wordt dat ze het slachtoffer zijn van ritueel misbruik. Die angsten lijken onder meer verband te houden met bepaalde tijdstippen in het jaar (zoals: kerstmis, zomer-zonnewende etc.) en bepaalde symbolen (zoals: bloed, kaarsen, omgekeerde kruisen, hakenkruisen etc.). kenmerkend is derhalve een grote angst die gekoppeld is aan bepaalde situaties. Bij de observaties van deze kinderen - zo ook bij dit meisje - wordt er rekening mee gehouden, dat zij op basis van ernstige verwaarlozing bepaald gedrag kunnen ontwikkelen om aandacht te krijgen dan wel de volwassene te plezieren. Deze veronderstelling wordt echter door de hulpverlener van het meisje weersproken. Ze wees erop dat het meisje juist aan gaf soms te betwijfelen of ze bepaalde situaties echt meegemaakt had of gedroomd had.

De betreffende hulpverlener wees er tevens op dat het vaak voorkomt dat kinderen, die zijn blootgesteld aan (seksueel) misbruik en ernstige bedreiging om hen te beletten hierover te praten, alleen iets durven los te laten in de vorm van "het is niet echt hoor, maar ik droom weleens dat ....".

Een ander geval dat enige jaren geleden uitgebreid is onderzocht door de politie, is het volgende.

Een zestienjarig meisje deed bij de politie aangifte van ritueel misbruik dat circa 10 jaar tevoren zou hebben plaatsgevonden. Enige jaren daarvoor had zij al aangifte gedaan van incest tegen haar vader, maar deze zaak was geseponeerd wegens gebrek aan bewijs. Ten tijde van de aangifte lag haar broertje met onverklaarbare verlamningsverschijnselen in het ziekenhuis. Volgens de

aangifte zouden beide kinderen het slachtoffer zijn geworden van geestelijke en lichamelijke wreedheden. Zo werden onder meer hun lievelingsbeesten gedood, zouden zij opgesloten zijn in donkere ruimten, vastgebonden zijn, zouden hen verdovende middelen zijn toegediend, zouden zij zijn blootgesteld aan elektrische schokken, zouden familieleden met de dood zijn bedreigd en de kinderen zouden beschilderd zijn met duivelse motieven. Er zouden bijeenkomsten met een satanisch karakter hebben plaatsgevonden in een landhuis. Daarbij zouden baby's en dieren omgebracht zijn. Het meisje zou gedwongen zijn het hartje van een gedode baby te eten. Voorts zou in een van de bijeenkomsten een meisje gedood zijn.

Ondanks zeer intensieve nasporingen van de politie kon echter op geen enkele wijze worden vastgesteld dat de aangifte op waarheid berustte.

Vanuit de hulpverlening wordt in enkele gevallen gewezen op markante details, die aannemelijk zouden kunnen maken dat de meldingen niet op fantasie berusten. Illustratief daarvoor zijn onder meer de volgende gevallen.

Een patiënte die in behandeling was op de gesloten afdeling van een inrichting was in haar jeugd slachtoffer geworden van herhaald ernstig misbruik door haar vader. Dit misbruik dat ook op latere (volwassen) leeftijd bleef voortgaan, zou zich hebben afgespeeld binnen een groep (cult) die haar kind in de macht had (overigens stond niet vast dat zij inderdaad een kind had). Op een bepaald tijdstip werd (waarschijnlijk 's-nachts) een pakje tegen het raam van de afdeling waar zij verbleef gegooid, dat 's-ochtends werd gevonden door iemand van de verpleging. Daarin bevond zich een foto van haar (veronderstelde) kind en een doek waarop angstaanjagende (rode) symbolen waren afgebeeld.

In een ander geval kreeg een meisje dat in een orthopedagogische inrichting verbleef en dat symptomen vertoonde die op ritueel misbruik zouden kunnen wijzen, soms bizarre cadeautjes van haar ouders toegezonden, zoals een aan flarden gescheurd T-shirt.

Uit de verzamelde informatie blijkt dat hulpverleners vaak moeite hebben om aangifte te doen of melding te maken bij politie en justitie van veronderstelde

gevallen van ritueel misbruik. De redenen die hiervoor werden aangevoerd waren onder meer de volgende.

Het is doorgaans niet in het belang van de patiënt om aangifte te doen.

Patiënten die aan MPS lijden zijn - gelet op hun psychische toestand - vaak pas na jaren in staat verklaringen af te leggen over de delicten waarvan zij het slachtoffer zijn geworden.

Het slachtoffer denkt dat het zelf ook zich schuldig heeft gemaakt aan ritueel misbruik.

Hulpverleners vinden het problematisch om aangifte of melding te doen in verband met hun geheimhoudingsplicht (hierop wordt nader ingegaan in hoofdstuk 6).

Bij hulpverleners bestaat weleens de mening dat aangifte van ritueel misbruik zinloos is, omdat er toch nooit iets aan gedaan wordt door politie en justitie.

Tenslotte kan meespelen angst bij een hulpverlener voor bedreigingen van de zijde van de groepering waaruit het slachtoffer afkomstig is.

Voorts bleek uit de informatie van de gehoorde hulpverleners, dat in veel gevallen het verhaal van de cliënten die zeiden het slachtoffer te zijn (geweest) van ritueel misbruik, bij stukje en beetje tot stand kwam. Bovendien bestond het 'verhaal' deels uit directe informatie over bepaalde gebeurtenissen en deels uit informatie in de vorm van bepaalde signalen of het gebruik van bepaalde symbolen. Dit betekent dat in veel gevallen de hulpverleners een actieve rol hebben gespeeld in de constructie van het verhaal.

Opvallend is dat vrijwel alle meldingen van ritueel misbruik die de Werkgroep ter ore zijn gekomen vanuit de hulpverlening, afkomstig zijn van een beperkt aantal hulpverleners.

Hiervoor zijn de volgende verklaringen denkbaar.

Een verklaring is, dat deze hulpverleners bekwaamder zijn dan anderen in het genereren van deze informatie bij de cliënt, in het ordenen van brokstukken tot een verhaal over ritueel misbruik en het interpreteren van de informatie. Het is ook algemeen gesproken geenszins uitzonderlijk dat een nieuw verschijnsel,

juist omdat het nieuw en dus betrekkelijk onbekend is, vooral wordt waargenomen door een beperkte groep deskundigen.

Een andere verklaring is, dat juist door een grotere gerichtheid van een hulpverlener op deze thematiek zijn of haar rol in de constructie van het verhaal van de cliënt dusdanig groot wordt, dat op zijn minst onduidelijk wordt of het uiteindelijke verhaal vooral de vrucht is van de activiteiten van de hulpverlener dan wel verwijst naar gebeurtenissen die werkelijk hebben plaatsgevonden. Hierop wordt teruggekomen in hoofdstuk 5.

Bij het bovenstaande dient in aanmerking te worden genomen dat het voor hulpverleners weliswaar van groot belang kan zijn vast te stellen of hetgeen een patiënt tijdens de behandeling vertelt feitelijk juist is, maar dat het hierbij om een andere vaststelling gaat dan die politie en justitie nodig hebben om strafbare feiten te kunnen aantonen. In de hulpverlening zijn in het algemeen de subjectieve ervaringen van de cliënt van minstens zo groot gewicht als de vraag naar welke feiten deze ervaringen verwijzen. Een hulpverlener heeft echter wel kennis nodig van feiten om subjectieve ervaringen en belevingen van de cliënt op hun relevantie voor de te verlenen hulp in te kunnen schatten. Hij verzamelt en toetst dus feiten met het oog op hun therapeutische relevantie. Binnen het strafrecht worden feiten verzameld en getoetst met het oog op hun strafrechtelijke relevantie. Dit verschil kan ertoe leiden dat wat voor de één een relevant feit is, irrelevant is voor de ander en dat de betekenis die beiden aan eenzelfde feit toekennen eveneens verschillen kan.

Mede als gevolg hiervan was een gemeenschappelijk element in de informatie die hulpverleners aan de Werkgroep verstrekten, dat (tot nu toe) weinig aandacht was besteed aan validering van de verhalen die patiënten vertellen. Een aantal hulpverleners gaf te kennen dat zij - na eerst sceptisch te hebben gestaan tegenover verhalen van ritueel misbruik - door hetgeen zij bij patiënten gehoord en gezien hadden, moesten aannemen dat ritueel misbruik daadwerkelijk voorkomt. Deze opvatting bleek echter niet op geverifieerde feiten te stoelen.

2.3 Overig onderzoek.

Door leden van de Werkgroep werd vernomen dat in het Verenigd Koninkrijk een onderzoek naar ritueel misbruik-zaken gaande is in Engeland en Wales. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Bernhard Gallagher (Department of Social Police, University of Manchester). Door twee leden van de Werkgroep is op 8 en 9 februari 1994 een bezoek gebracht aan Bernhard Gallagher. Deze heeft uitgebreid verslag gedaan van zijn onderzoeksresultaten en de twee leden van de Werkgroep hebben globaal zijn onderzoeksgegevens doorgenomen. Hieruit blijkt het volgende.

Onderzoek

In 1992 is onder leiding van Gallagher en Jean La Fontaine (London School of Economics) een enquête gehouden naar het voorkomen van 'organized and ritual abuse' in Engeland en Wales. Het onderzoek werd grotendeels gefinancierd door het Department of Health. Voor Gallagher was ritueel misbruik primair de invalshoek; voor La Fontaine het georganiseerde misbruik. Naar alle politiekorpsen en naar de social service departments werden vragenlijsten gezonden. Per geval van ritueel of georganiseerd misbruik uit de jaren 1988 tot en met 1991 werd een vragenlijst ingevuld. Alle benaderde politiekorpsen hebben aan het onderzoek meegewerkt; bij de social service departments was de respons 68 procent.

Gallagher heeft zich geconcentreerd op recente zaken waarin kinderen waren betrokken. Zaken die lang geleden zijn gebeurd en door zogenaamde adult survivors worden verteld, waren dus geen onderwerp van dit onderzoek. Uit de ingestelde enquête kwamen 211 zaken naar voren die mogelijk binnen één van de twee categorieën vallen. Daarbij waren 62 zaken van beweerd ritueel misbruik.

Vervolgens is in acht politie-districten nader dossieronderzoek gedaan. Dit betrof een gewogen keuze: over heel Engeland en Wales verspreid, zowel grootstedelijke als landelijke gebieden. In de acht districten woont 7 procent van de bevolking van Engeland en Wales. In dit onderzoek werden alle beschikbare

dossiers onderzocht. Dit leverde 6 zaken van beweerd ritueel misbruik en 68 zaken van beweerd georganiseerd misbruik op. Vertaald naar een nationale schaal zou dit neerkomen op 80 zaken van beweerd ritueel misbruik en 1.000 zaken van georganiseerd misbruik in 3 jaar.

In het dossieronderzoek kwam men 5 zaken tegen die niet uit de ingestelde nationale enquête naar voren zijn gekomen. In de enquête lijkt derhalve een groot aantal zaken niet te zijn gerapporteerd.

Resultaten.

Ook in het onderzoek van Gallagher speelt het probleem dat moeilijk vastgesteld kan worden wat nu harde en wat nu zachte zaken zijn. Van alle zaken waarover gerapporteerd is, resteren er slechts zes waarin ritueel misbruik aannemelijk zou kunnen zijn.

Met betrekking tot 'organized abuse' zijn er drie zaken die zowel in een nader onderzoek van de Metropolitan Police in Londen (onderzoeker Michael Hames) als in het door Jean La Fontaine uitgevoerde gedeelte van het onderzoek naar voren zijn gekomen.

Gallagher is nog bezig met een verdere analyse. Hij heeft daartoe negen zaken geselecteerd. Uit zijn voorlopige analyse blijkt dat geen zaken naar voren zijn gekomen die onder het verschijnsel ritueel misbruik vallen in zijn meest extreme vorm. Bij 'echt' ritueel misbruik zijn de met het misbruik verbonden rituelen onderdeel van een geloofssysteem. In het onderzoek is men wel gestuit op allerlei vormen van ernstig misbruik van kinderen in groepsverband. In 70 procent van de gevallen (van het dossieronderzoek) gaat het dan om misbruik - waarbij groepen van volwassenen - waaronder de ouders - en kinderen zijn betrokken. Voor het overige gaat het vooral om pedofiele mannen die misbruik met jongens plegen (sex-rings). Onder de laatste categorie zaken bevond zich een geruchtmakende zaak waarin drie jongens werden vermoord.

Bij het groepsmisbruik is in een deel van de zaken wel sprake van 'spelletjes' en 'verkleedpartijen' die men afhankelijk van het referentiekader waarmee men deze zaken beschouwt als ceremonieën zou kunnen betitelen.

Hoewel de 'adult survivors' geen onderdeel van het onderzoek waren, werd wel op het verschijnsel gestuit. Het verschijnsel van de wilde beschuldigingen doet zich volgens de onderzoekers vooral bij die groep voor. De 'adult survivors' worden in veel gevallen terzijde gestaan door groeperingen die zich achter de getraumatiseerde slachtoffers stellen. Men is op twaalf zaken gestuit van vrouwen die verregaande beschuldigingen deden die bij nader onderzoek geen stand bleken te kunnen houden. In een aantal van deze zaken werden alle hoogwaardigheidsbekleders in de omgeving als participanten van misbruik aangewezen.

Fantasie en werkelijkheid blijken in die gevallen moeilijk te scheiden. Er is onder meer een geval van een vrouw bekend die zichzelf verwondde en dit onthulde als bewijs van misbruik.

De onderzoeker is voorts op een satanische kerk of genootschap gestuit. Een relatie tussen die groepering en satanisch ritueel misbruik kon door de onderzoeker niet worden gelegd.

Met betrekking tot de door de onderzoeker besproken zaken valt op dat het in bijna alle gevallen gaat om personen uit een laag sociaal milieu of uit rand-groeperingen. Slechts in één enkel geval is er sprake van een middle-class milieu. In vrijwel alle gevallen gaat het om streng religieuze families.

Voorlopige conclusie.

Bij nadere analyse sluit Gallagher niet uit dat in één zaak de elementen satanisme en groepsgewijs misbruik met bepaalde ceremonieën samenkomen. Naar de indruk van de werkgroep vormt satanisme of een ander geloofssysteem geen essentieel of noodzakelijk onderdeel van extreem misbruik al dan niet in groepsverband.

Wanneer men het grote aantal misbruik-zaken beziet dat in het onderzoek naar voren is gekomen, dan lijkt de aandacht voor het eventuele rituele aspect buitenproportioneel.